

Висновок. Проблема конкурентоспроможності є досить актуальною для нашої держави. Згідно з даними дослідження, Україна найбільше втратила позицій за показниками, які характеризують розвиток інфраструктури, макроекономічне середовище та розвиток фінансового ринку країни. Причому, за деякими позиціями країна «очолює» списки з кінця, зокрема, за міцністю банків нам присвоєно 140 місце зі 140 країн світу; за регулюванням фондових бірж –135, за інфляційними змінами –134. Отже, оскільки Україна бере курс на європейську інтеграцію, то для того, щоб покращувати свою позицію у світовому рейтингу, необхідно удосконалювати існуючу політику розвитку національної економіки, спираючись на зарубіжний досвід.

Відтак позиціювання України у глобальному просторі полягає в тому, щоб сфокусувати увагу на змісті основних проблем національної конкурен-

тоспроможності, зафіксувати точку відліку стану її індикаторів серед інших держав, визначити передумови для необхідних змін, розширивши спектр аналітичного уявлення та стратегічного мислення державних органів, які приймають рішення з питань забезпечення конкурентоспроможності країни.

Подальше зниження рівня конкурентоспроможності вітчизняної економіки носить загрозливий характер та вимагає створення адекватного механізму взаємодії влади, бізнесу та відповідних інституцій. Таким чином, забезпечення конкурентоспроможності української економіки потребує насамперед активізації економічної діяльності. Тільки на цьому шляху Україна зможе на гідних засадах інтегруватися у світове співтовариство, забезпечити необхідний рівень економічної безпеки та добробуту населення.

Література:

1. <http://www.epravda.com.Ua/publications/2009/09/2/205852/>.
2. <http://uk.wikipedia.org/wiki/Глобалізація>.
3. <http://globalization.kof.ethz.ch>.
4. <http://www.econstor.eu/bitstream/10419/50823/1/515050261.pdf>.
5. Дунська А.Р. Вплив глобалізаційних та інтеграційних процесів на рівень економічного розвитку України / А.Р. Дунська, С.О. Костюк. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2008-/Dunska_308.htm.
6. Григор'єв А.П. Глобалізаційні процеси і «нові» геополітичні реалії України / А.П. Григор'єв [Електронний ресурс]: матеріали I Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції 20–22 січня 2010 року. – Режим доступу: <http://udau.edu.ua/11bgaгу.php?pid=551>.
7. Збірник матеріалів II Всеукраїнської наукової студентської конференції «Економіка управління: погляд молоді» 1–2 березня 2012 року. том I–II.
8. Всесвітній економічний форум [Електронний ресурс] – Режим доступу :www3.weforum.org/.../WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-15.pdf.

КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ, ЕЕ СОСТОЯНИЕ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Лушнікова О.Ю

преподаватель высшей категории, преподаватель-методист

Криворожского государственного коммерческого-экономического техникума

В статье дана характеристика глобализации, рассмотрено место Украины в рейтинге согласно индекса глобализации, определено влияние глобализации на развитие экономики государства. Изучено состояние конкурентоспособности национальной экономики ее место в мировых рейтингах. Проанализированы изменения индекса глобальной конкурентоспособности Украины на мировой арене по группам субиндексов на основе опубликованного исследования Всемирного экономического форума за 2014-2016 годы. Кроме того рассмотрены пути усовершенствования механизма активизации реформ внутри страны, направленных на обеспечение ее конкурентоспособности в мировом рыночном пространстве.

Ключевые слова: глобализация, индекс глобализации, глобализационные процессы, конкурентоспособность, индекс глобальной конкурентоспособности, группы субиндексов.

STATE OF COMPETITIVENESS OF THE NATIONAL ECONOMY IN GLOBALIZATION

Lushnikova O.Y.

*Teacher of the Highest Category, Methodist Teacher
Krivoy Rog state Commercial and Economic Technical School*

This article gives a characteristic of the globalization, discussed Ukraine's place in the ranking index of globalization, the influence of globalization on the economy of the state is determined. The state of competitiveness of the national economy and its place in the world rankings are considered. Changes of the index of global competitiveness of Ukraine in the international arena by groups of sub indexes based on research published by the World Economic Forum in 2014-2016 years is studied. Moreover, ways to improve the mechanism of activation of reforms in the inside of the country, aimed at ensuring its competitiveness in the global market environment are discussed.

Keywords: Globalization, index of globalization, globalization's processes, competitiveness, the index of global competitiveness, groups of sub indexes.

УДК 336.717.8:336.71(477)

ФІНАНСОВІ ПОСЕРЕДНИКИ ТА ЇХ РОЛЬ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ В УКРАЇНІ

Ісхакова О.М.

*старший викладач кафедри фінансів суб'єктів господарювання та страхування
Університету митної справи та фінансів*

Вербицька К.С., Малоок І.А.

*студентки фінансового факультету
Університету митної справи та фінансів*

У статті висвітлено значення фінансових посередників на фінансовому ринку України. Вказано функції, які відображають сутність фінансових посередників, зазначено їх розмежування на банківських посередників та небанківських фінансових посередників. Проаналізовано стан та умови, в яких функціонують банки України, підмічено їх вплив на економічні процеси в країні. Констатовано специфічні ознаки та призначення небанківських фінансових посередників. Розглянуто роль страхових компаній – найбільш розвинених небанківських фінансових посередників, недержавних пенсійних фондів, кредитних спілок та ломбардів на фінансовому ринку України, а також вказано причини зростання значення останніх.

Ключові слова: фінансові посередники, перерозподіл коштів, банки, небанківські фінансові установи, страхові компанії, недержавні пенсійні фонди, кредитні спілки, ломбарди.

Постановка проблеми. Фінансові посередники є професійними учасниками фінансового ринку, які забезпечують посередництво при розподілі та перерозподілі фондів грошових коштів у суспільстві і таким чином впливають на розвиток економіки країни, забезпечуючи фінансування тих чи інших галузей народного господарства. Отже, фінансові посередники акумулюють тимчасово вільні грошові кошти населення та направляють їх до тих суб'єктів фінансового ринку, які мають в них потребу. В результаті надлишок грошових коштів спрямовується на широкомасштабне інвестування економіки.

Тож ефективна діяльність фінансових посередників представляє інтерес не лише для окремих

суб'єктів господарювання, а й для держави в цілому, а проблема удосконалення функціонування фінансових посередників, визначення їх ролі на фінансовому ринку в Україні набуває актуальності, оскільки від розвитку фінансового посередництва залежить і загальний розвиток фінансової системи країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню значення фінансових посередників, особливостей їх функціонування та проблем і перспектив розвитку на фінансовому ринку України присвятили свої праці Гаркуша Ю. О., Еш С. М., Журман С. М., Коваленко В. В., Ксьондз С. М., Осадчук Ю. М., Педерсен І., Рудь І. Ю., Фаріона В. Я., Фаріон Я. М., Чеберяко О. В., Лобода А. Б. та інші.

Ці вчені обґрунтували функції фінансових посередників, необхідність їх існування, принципи та завдання фінансового посередництва у забезпеченні стабільного функціонування фінансового ринку.

Метою дослідження є визначення ролі фінансових посередників на фінансовому ринку в Україні.

Виклад основного матеріалу. Фінансові посередники відіграють важливу роль у переміщенні капіталів між учасниками фінансового ринку: нагромаджують та об'єднують заощадження індивідуальних власників для використання їх з вигодою для усього суспільства шляхом інвестування фінансових ресурсів у різні галузі економіки у вигляді довгострокових кредитів, участі в капіталі інших суб'єктів господарювання, активній діяльності на ринку цінних паперів. В умовах ринкової економіки кількість та розмаїття фінансових посередників, а також надаваний ними асортимент фінансових послуг окреслюють ступінь розвитку фінансового ринку.

Фінансовим посередником є юридична особа, яка надає одну чи декілька фінансових послуг відповідно до чинного законодавства, внесена до відповідного реєстру фінансових установ, реалізує опосередковану діяльність у процесі руху фінансових ресурсів від одних суб'єктів фінансового ринку до інших з метою отримання прибутку або задоволення потреб своїх клієнтів у певних видах фінансових послуг. В свою чергу, фінансове посередництво – це діяльність професійних учасників фінансового ринку, спрямована на фінансування економіки за рахунок коштів інших учасників. Тож, основною розбіжністю між фінансовим посередництвом і фінансовими посередниками є те, що фінансове посередництво – це діяльність, а фінансові посередники – ті, хто цю діяльність здійснюють [2; 4].

Зміст та роль фінансових посередників найповніше розкриваються в таких функціях, як:

- 1) трансформація фінансових активів;
- 2) акумуляція заощаджень одних суб'єктів та їх подальше інвестування в проекти інших суб'єктів;
- 3) одночасне задоволення інтересів позичальників фінансових ресурсів і кредиторів шляхом якісного управління активами на основі економії на масштабі, скорочення часу на пошук кредитора/позичальника, мінімізації ризиків та державного нагляду й регулювання діяльності фінансових посередників;
- 4) зменшення трансакційних витрат, пов'язаних із фінансуванням за рахунок економії на масштабі;
- 5) надання можливості власникам капіталу ефективно та в короткий строк розмістити свої ресурси в прибуткові активи, а позичальникам швидко отримати вільні кошти для фінансування виробничих або особистих потреб;
- 6) формування економічної кон'юнктури на ринку капіталу, збалансування попиту та пропозиції на фінансові ресурси шляхом залучення великої кількості ринкових учасників;
- 7) сприяння збільшенню прибутковості фінансових активів, які перебувають у розпорядженні невеликих власників, за рахунок зниження ризиковості,

відкриття доступу до прибуткового бізнесу та зниження витратності фінансових операцій;

8) диверсифікація ризику активів, а також страхування певних видів ризику, розподіл ризику між учасниками посередницьких операцій;

9) захист прав споживачів фінансових послуг від внутрішніх та зовнішніх загроз;

10) забезпечення руху фінансових ресурсів до найбільш ефективних, з економічної точки зору, споживачів шляхом використання різноманітних спеціальних інструментів;

11) перерозподіл фінансових ресурсів із традиційних галузей економіки в нові сфери та галузі діяльності, сприяння інноваційній діяльності [5, с. 20].

Фінансове посередництво в Україні представлено банківськими установами, які мають перевагу за сумою сформованих активів і за кількістю та різноманітністю наданих послуг, та небанківськими фінансовими установами. Система фінансових посередників в Україні є банкоорієнтованою.

Банки як фінансові посередники на ринку фінансових послуг здійснюють емісію додаткових платіжних засобів та спрямовують їх в грошовий оборот, забезпечують перетворення грошових потоків з одними якісними параметрами в грошові потоки з іншими якісними параметрами, що сприяє прискоренню обороту капіталу та підвищенню його ефективності.

Вплив банків на економічні процеси в країні пояснюється тим, що вони:

- займають певну частину фінансового ринку, акумулюють та перерозподіляють фінансові ресурси;
- приймають активну участь у формуванні пропозиції грошей;
- надають суб'єктам ринку широкий спектр послуг.

Кількість банків в Україні на початок 2016 р. становила 117, що на 30 банків (20,4%) менше, ніж у попередньому році. Головною причиною такого скорочення стало здійснення банками ризикової діяльності, яка суперечила вимогам законодавства.

Сукупний обсяг коштів клієнтів, очищений від змін за рахунок переоцінки валютних коштів, у 2015 р. зріс на 9,6%.

За підсумками 2015 р. діючі банки України отримали сукупний збиток 66,6 млрд. грн., основною причиною чого стало суттєве підвищення відрахувань у резерви (зросли у 1,5 рази порівняно з попереднім роком). Чистий операційний дохід банків за 2015 р. був позитивним і становив 81,5 млрд. грн., що свідчить про спроможність більшості банків генерувати позитивні чисті операційні грошові потоки в майбутньому.

На діяльність банків негативно вплинули такі події: погіршення платоспроможності позичальників через зменшення доходів населення та збиткова діяльність багатьох підприємств; звуження ресурсної бази банків через значний відплив депозитів протягом 2014–2015 років; незахищеність прав кредиторів; геополітичні ризики, пов'язані з анексією Криму та військовими діями на сході України. Незважаючи

на це, українська банківська система в цілому адаптувалася до нових умов [9].

Небанківські фінансові установи також є важливими учасниками фінансового ринку, що здійснюють фінансове посередництво: на відміну від банків, спеціалізуються на окремих фінансових послугах, забезпечуючи страхування, кредитування, спільне інвестування, управління активами, посередництво у купівлі-продажі фінансових інструментів, недержавне пенсійне забезпечення, гарантійні операції тощо. Особливими рисами небанківських фінансових установ є вузька спеціалізація, надання переважно небанківських фінансових послуг, відсутність безпосереднього впливу на пропозицію грошей, постачання довгострокових ресурсів на ринок [4; 6].

В Україні небанківське фінансове посередництво включає страхові компанії, недержавні пенсійні фонди, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, інститути спільного інвестування та ін.

Причинами появи та розвитку окремих небанківських фінансових посередників в Україні є:

1) страхових компаній – впровадження світового досвіду щодо забезпечення страхового захисту суб'єктів господарювання та громадян;

2) недержавних пенсійних фондів – вітчизняна пенсійна реформа;

3) кредитних спілок – потреби фінансового та соціального захисту громадян, здешевлення вартості кредитів для населення;

4) інвестиційних фондів – процеси приватизації державного майна за приватизаційні майнові сертифікати;

5) довірчих товариств – відсутністю досвіду щодо використання представницьких функцій, управління цінними паперами;

6) факторингових, лізингових, інших фінансових компаній – поглиблення спеціалізації в діяльності економічних суб'єктів і диверсифікація напрямів спрямування капіталу [1, с. 229].

Серед небанківських фінансових посередників найбільш розвиненими є страхові компанії – спеціалізовані небанківські інститути, які забезпечують страховий захист від непередбачуваних випадків за рахунок сформованих фондів грошових коштів. Формування цільових фондів страхових компаній здійснюється шляхом залучення коштів підприємств, організацій або населення через сплату стра-

хових внесків на підставі укладених договорів про відшкодування збитків або виплату певної суми у разі настання страхового випадку [10, с. 157].

Ринок страхових послуг в Україні залишається одним з найбільш капіталізованих серед інших небанківських фінансових ринків. Загальна кількість страхових компаній станом на 31.12.2015 становила 361, у тому числі СК «life» – 49 компаній, СК «non-life» – 312 компаній, (станом на 31.12.2014 – 382 компанії, у тому числі СК «life» – 57 компаній, СК «non-life» – 325 компаній). Кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення: за 2015 р. порівняно з 2014 р., кількість компаній зменшилася на 21 СК, порівняно з 2013 р. – на 46 СК.

Розглянемо концентрацію страхових премій в СК у 2014-2015 рр. (табл. 1): незважаючи на значну кількість компаній, фактично на страховому ринку основну частку валових страхових премій – 99,9% – акумулюють 200 СК «non-Life» (64,1% всіх СК «non-Life») та 99,0% – 20 СК «Life» (40,8% всіх СК «Life»).

Дані свідчать, що на ринку видів страхування інших, ніж страхування життя, спостерігається значний рівень конкуренції, в той час як на ринку страхування життя наявна помірна монополізація.

У період 2014–2015 рр. у страховій сфері спостерігалася низка негативних тенденцій:

– загальне зниження вартості активів, зменшення їх ліквідності, особливо активів, розміщених у банківських установах та на фондовому ринку;

– втрата доступу до нерухомого майна, розташованого на тимчасово окупованих територіях України;

– істотне зростання витрат на забезпечення виконання страхових зобов'язань у зв'язку зі значною девальвацією національної валюти.

Низька платоспроможність населення; низький рівень капіталізації та ліквідності страховиків; нерозвиненість страхування життя та медичного страхування; недовіра до страховиків гальмують розвиток страхового посередництва в Україні.

Лише ті страхові компанії, які протягом останніх років здійснювали помірковану консервативну інвестиційну політику, мають належний запас міцності для нівелювання ризиків, що настали [3].

Далі розглянемо роль недержавних пенсійних фондів (НПФ), які є важливим доповненням до системи загальнообов'язкового державного пенсійного

Таблиця 1

Концентрація страхових премій в СК у 2015 р. [8]

Перші (Топ)	страхування «Life»		страхування «non-Life»	
	Надходження премій (млн. грн.)	Частка на ринку, %	Надходження премій (млн. грн.)	Частка на ринку, %
Топ 3	936,1	42,8	4049,8	14,7
Топ 10	1921,4	87,9	10011,2	36,3
Топ 20	2164,0	99,0	16613,3	60,3
Топ 50	2186,6	100,0	23408,7	85,0
Топ 100	х	х	26472,1	96,1
Топ 200	х	х	27508,6	99,9
Всього по ринку	2186,6	100,0	27549,4	100,0

Розвиток кредитного ринку небанківських фінансових установ у 2014/2015 рр. [7]

Установи	Розмір кредитного портфелю, млрд. грн.		Динаміка
	31.12.2014	31.12.2015	
Кредитні установи	7,86	10,08	1,28
Кредитні спілки	2,03	1,80	0,89
Фінансові компанії	0,36	1,52	4,22
Ломбарди	0,95	1,06	1,12
Всього:	11,2	14,46	1,29

забезпечення, на фінансовому ринку України. НПФ акумулюють значні обсяги довгострокових ресурсів, а також виступають постачальниками довгострокових кредитів та інвестицій на вітчизняному фінансовому ринку. Об'єктами інвестування НПФ є депозити в банках, облігації вітчизняних підприємств, державні цінні папери, акції українських емітентів, банківські метали та інші [6, с. 302].

Протягом 2015 р. з Державного реєстру фінансових установ виключено 4 НПФ (у 2014 р. їх кількість становила 76, а в 2015 р. – 72) та 1 адміністратора НПФ (у 2014 р. їх кількість становила 24, а 2015 – 23).

Основними перешкодами на шляху розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні є:

- збільшення ризиків, пов'язаних із фінансовою нестабільністю;
- обмежений вибір фінансових інструментів, придатних для інвестування в них пенсійних коштів;
- досить складна процедура доступу недержавних пенсійних фондів до зовнішніх фінансових ринків, до іноземних інвесторів;
- недостатня зацікавленість роботодавців у фінансуванні недержавних пенсійних програм для працівників через недосконале податкове законодавство;
- низький рівень роз'яснювальної роботи щодо змісту та ролі системи накопичувального пенсійного забезпечення в суспільстві та недостатня фінансова спроможність громадян щодо участі в системі недержавного пенсійного забезпечення [3].

Кредитні установи, спілки, фінансові компанії та ломбарди здатні задовольняти попит населення на кредит.

Кількість кредитних установ у 2015 р. становила 728, що на 17 установ (2,4%) більше, ніж у попередньому році; кількість ломбардів зросла з 477 у 2014 р. до 482 у 2015 р. (на 5 установ або 1,0%); кількість фінансових компаній зросла на 156: з 415 у 2014 р. до 571 у 2015 р. (на 156 установ або 27,3%).

Розглянемо розвиток кредитного ринку небанківських фінансових установ у 2014–2015 рр. (табл. 2): розмір кредитного портфелю кредитних установ, фінансових компаній та ломбардів збільшився з 7,86 млрд. грн., 0,36 млрд. грн., 0,95 млрд. грн. у 2014 р. до 10,08 млрд. грн., 1,52 млрд. грн., 1,06 млрд. грн. у 2015 р. відповідно (зріс на 28%, 322%, 12% відповідно) і лише розмір кре-

дитного портфелю кредитних спілок зменшився з 2,03 млрд. грн. у 2014 р. до 1,80 млрд. грн. у 2015 р. (знизився на 11%).

Причинами зростання значення вищезазначених небанківських фінансових установ є:

- встановлення конкурентних з банками умов кредитування поряд з доступністю кредитів на небанківському кредитному ринку;

- підвищення попиту на послуги з мікrokредитування на покриття невідкладних потреб населення, фінансування малого бізнесу та сільгоспвиробників [2].

Оскільки ломбарди швидко і без проблем надають позики на невеликі терміни, попит на їх послуги зростає. У сучасних умовах низької платоспроможності населення ломбарди стають джерелом швидкого поповнення платіжних засобів.

Небанківські фінансові посередники в Україні виконують другорядну роль у фінансуванні економіки, оскільки характеризується відсутністю завершеної законодавчої та нормативної бази щодо регулювання їх діяльності, недосконалим організаційно-економічним механізмом функціонування, низькою питомою вагою активів у ВВП, недосконалим захистом клієнтів.

Підсумовуючи, можна сказати, що діяльність фінансових посередників сприяє зменшенню вартості фінансових операцій, підвищує ліквідність фінансових активів, диверсифікує ризик, створює умови для активізації роботи всіх учасників ринку фінансових послуг [4, с. 226].

Висновки. Прогрес фінансової системи України значною мірою залежить від прогресу фінансових посередників та ефективності їх діяльності: чим більше надійних фінансових посередників функціонує на фінансовому ринку, тим швидше здійснюється акумуляція тимчасово вільних коштів та перерозподіл грошових фондів.

Фінансові посередники сприяють прискоренню здійснення фінансових операцій: кредитору та позичальнику не треба шукати один одного та не обов'язково знати один одного для того, щоб примножити капітал чи взяти позику: їм достатньо звернутися до посередника, який направить потоки грошових коштів в потрібному напрямку.

Різноманітність посередників стосовно виконуваних ними функцій забезпечує диверсифікацію фінансових послуг та ризиків, дає можливість вибору тої чи іншої установи для здійснення вкладень чи інвестування грошових коштів,

отримання короткострокових чи довгострокових кредитів та здійснення інших операцій на фінансовому ринку.

Підтримка державою розвитку фінансового посередництва в Україні забезпечить як покращення процесу фінансування фізичних та юридичних осіб, які

мають потребу у фінансових ресурсах, так і окремих галузей економіки.

Пріоритетом діяльності фінансових посередників має стати поліпшення якості та доступності фінансових послуг усім верствам населення, організаціям, підприємствам та установам.

Література:

1. Еш, С. М. Формування фінансового посередництва на ринку фінансових послуг [текст] / С. М. Еш // Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. – 2013. – № 2/1. – С. 226-230.
2. Журман, С. М. Сутність фінансових посередників та їх основні функції [текст] / С. М. Журман // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – 2014. – № 3(75). – С. 197–201. – (Фінансові ресурси: проблеми формування та використання).
3. Звіт про діяльність національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг за 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/content/rzvit-nackomfiposlug.html>. – Назва з екрану.
4. Ксьондз, С. М. Роль фінансового посередництва на ринку фінансових послуг України [текст] / С. М. Ксьондз // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – 2013. – № 24. – С. 224–234. – (Економіка).
5. Осадчук, Ю. М. Види та роль фінансових посередників на сучасному етапі розвитку фінансової системи України [текст] / Ю. М. Осадчук // Наука й економіка. – 2014. – № 2(34). – С. 17-22. – (Фінансова система).
6. Педерсен, І. Фінансові посередники на ринку фінансових послуг України [текст] / І. Педерсен // Економічний аналіз. – 2013. – № 12. – С. 301-305.
7. Першочергові заходи реформування державного регулювання ринків небанківських фінансових послуг: результати 2015 року та плани на 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://reforms.in.ua/sites/default/files/imce/nfp_presentation_ok.pdf. – Назва з екрану.
8. Підсумки діяльності страхових компаній за 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forinsurer.com/files/file00565.pdf/>. – Назва з екрану.
9. Прозорість. Відкритість. Підзвітність. Річний звіт НБУ 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=31669311>. – Назва з екрану.
10. Фаріон, В. Я. Роль посередників на фінансовому ринку України [текст] / В. Я. Фаріон, Я. М. Фаріон // Економічний аналіз. – 2016. – № 1. – С. 153–160.

ФИНАНСОВЫЕ ПОСРЕДНИКИ И ИХ РОЛЬ НА ФИНАНСОВОМ РЫНКЕ УКРАИНЫ

Исхакова Е.Н.

*старший преподаватель кафедры финансов
субъектов хозяйствования и страхования
Университета таможенного дела и финансов*

Вербицкая К.С., Малоок И.А.

*студентки финансового факультета
Университета таможенного дела и финансов*

В статье отражено значение финансовых посредников на финансовом рынке Украины. Указано функции, которые определяют сущность финансовых посредников, их разграничения на банковских посредников и небанковских финансовых посредников. Проанализировано состояние и условия, в которых функционируют банки Украины, подмечено их влияние на экономические процессы в стране. Отмечено назначение и особенности небанковских финансовых посредников. Рассмотрена роль страховых компаний – наиболее развитых небанковских финансовых посредников, негосударственных пенсионных фондов, кредитных союзов и ломбардов на финансовом рынке Украины и указаны причины роста значимости последних.

Ключевые слова: финансовые посредники, перераспределение средств, банки, небанковские финансовые учреждения, страховые компании, негосударственные пенсионные фонды, кредитные союзы, ломбарды.

FINANCIAL AGENTS AND THEIR ROLE IN FINANCIAL MARKET IN UKRAINE

Iskhakova E.N.

*Senior Lecturer of Department of Finance of Business Entities and Insurance
University of Customs and Finance*

Verbitskaya K.S., Malook I.A.

*Students Majoring in Finance
University of Customs and Finance*

In article, we says about importance of financial intermediaries in the financial market of Ukraine. We describe the functions of financial intermediaries, which define their importance. The article says about the division of financial intermediaries into two groups: bank financial intermediaries and non-bank financial intermediaries. We analyze the situation and conditions of functioning of banks in Ukraine. The article describes specific features and the appointment of non-bank financial intermediaries. The role of insurance companies – the most advanced non-bank financial intermediaries, pension funds, credit unions and pawnshops in the financial market of Ukraine, we are also indicate.

Keywords: financial intermediaries, the redistribution of funds, banks, non-bank financial institutions, insurance companies, private pension funds, credit unions, pawn shops.

УДК 336.77:631.11(477)

ПРОБЛЕМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Фоміних В.І.

*старший викладач кафедри фінансів суб'єктів
господарювання та страхування
Університету митної справи та фінансів*

Малоок І.А.

*студентка фінансового факультету
Університету митної справи та фінансів*

У статті вказано особливості та проблеми кредитування підприємств агропромислового комплексу, визначено роль кредитних ресурсів в діяльності сільськогосподарських підприємств. Для оцінки стану кредитування сільськогосподарських корпорацій іншими депозитними корпораціями (банками), проаналізовано такі показники, як: загальна сума кредитів та сума нових кредитів, наданих сільськогосподарським корпораціям, а також процентні ставки за новими кредитами, наданими сільськогосподарським корпораціям у період з січня 2014 р. по січень 2015 р. включно. Зазначено фактори, які стримують розвиток ринку кредитних ресурсів в аграрному секторі економіки України та потребу в підтримці державою кредитування сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: кредитування, Земельний банк, відсоткова ставка за кредитами, сільськогосподарські корпорації, державна підтримка.

Постановка проблеми. Сільське господарство є важливим сектором економіки України, який створює значну частку експорту. Однак, сучасний стан функціонування вітчизняних сільськогосподарських підприємств не дозволяє повною мірою реалізувати потужний природно-ресурсний потенціал, наявний в країні. Однією з головних перешкод є брак коштів, важкодоступність кредитів та низький рівень державної підтримки сільгоспвиробників, що й визначає необхідність дослідження стану їх кредитування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дефініції специфіки, проблем та стану кредитування

підприємств агропромислового комплексу присвятили свої праці Башлай С. В., Бондаренко Н. В., Воронкова А. А., Іртищева І. О., Онисько С., Чеканська Л. А., Чепелюк Г. М., Чехова І. В., Шацька З. Я. та інші. Авторами також висвітлено стримуючі фактори та тенденції розвитку сільськогосподарського кредитування.

Метою дослідження є визначення проблем та особливостей кредитування сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу. Сільське господарство відіграє важливу роль в економіці України,

оскільки дає можливість гарантувати продовольчу безпеку держави, створити конкурентоспроможну продукцію для зовнішньої торгівлі, отримати надійне джерело надходжень до бюджету та потужний виробничо-економічний потенціал для розвитку села. Стан цієї галузі економіки значною мірою залежить від обсягів та інтенсивності вкладених у неї фінансових та матеріальних ресурсів. Тож формування адекватного механізму кредитного забезпечення аграрного сектору є базовою передумовою подальшого удосконалення та модернізації сільськогосподарських підприємств, а також стабілізації їхнього фінансово-економічного стану [3; 10].

Банківське кредитування – це інструмент розвитку суб'єктів господарювання та забезпечення неперервності процесів суспільного відтворення шляхом перерозподілу тимчасово вільної вартості на умовах строковості, платності, повернення та забезпечення [12, с. 641].

В аграрній сфері кредитні ресурси відіграють вирішальну роль: сезонний розрив між вкладенням і надходженням коштів, безперервність процесів відтворення, значна потреба в обігових засобах перетворюють кредит на основне джерело поповнення фінансових ресурсів [7, с. 34].

Кредитування сільськогосподарських підприємств має свої особливості:

- чітку періодизацію процесу виробництва, що унеможливує перерви в ньому та викликає потребу в забезпеченні надання кредитів для товаровиробників галузі в чітко визначений час і в повному обсязі;

- уповільнений оборот капіталу потребує збільшення термінів залучення кредитних ресурсів та зниження плати за кредит;

- нееквівалентність обміну та низький рівень прибутковості сільськогосподарського виробництва потребують зниження плати за кредит;

- низький рівень технічної оснащеності виробництва при високому рівні зносу техніки та використанні застарілої технології вимагає значного обсягу кредитного забезпечення інвестиційного характеру;

- підвищений рівень ризикованості галузі потребує застосування адекватного рівня страхового захисту. Саме специфіка сільськогосподарського виробництва робить аграріїв неконкурентоспроможними на кредитному ринку й обумовлює необхідність їх державної підтримки [4, с. 34].

Власні кошти є основним джерелом фінансування для переважної кількості сільськогосподарських підприємств, тоді, як кредити комерційних банків займають друге місце.

В Україні ліцензію Національного банку України на здійснення банківських операцій станом на 1 січня 2016 р. має 117 банків, проте немає жодного спеціалізованого діючого аграрного банку, в якому частка кредитів для сільського господарства у структурі кредитного портфеля становила б понад 50%. Була невдала спроба заснування банку для кредитної підтримки АПК: Земельний банк, створений в липні 2012 р., в умовах відсутності відповідних змін в законодавстві з моменту отримання банківської

ліцензії (з осені 2013 р.) майже не здійснював банківської діяльності, передбаченої статутом. Влітку 2012 року Верховна Рада виключила із Земельного кодексу та Закону України «Про банки і банківську діяльність» всі положення, які стосуються Зембанка і постановила ліквідувати установу [2; 6].

Середньозважена відсоткова ставка (в річному обчисленні) за кредитами банків у національній валюті для сільського господарства в лютому 2015 р. складала 22,8% за середнього в економіці України рівня 18,7%. Фінансування галузі з державного бюджету щороку скорочується: за напрямом «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі» у 2012 р. було передбачено 827,4 млн. грн., у 2013 р. – 96,8, у 2014 р. – лише 5 млн. грн. (з яких безпосередньо отримувачам у 2014 р. було перераховано 574,2 тис. грн., або 11,5% загальної суми). Також у 2014 р. зупинилося виділення коштів з державного бюджету для фінансування заходів в агропромисловому комплексі на умовах фінансового лізингу [1, с. 290].

Проаналізуємо стан кредитування сільськогосподарських корпорацій іншими депозитними корпораціями (банками):

1) величина залишків коштів за кредитами, наданими депозитними корпораціями (крім НБУ) сільськогосподарським корпораціям у період з січня 2014 по січень 2015 р. мала тенденцію до нерівномірного зростання: з 41,0 млрд. грн. у січні 2014 р. збільшилася до 55,0 млрд. грн. у січні 2015 р.; у розрізі валют спостерігається аналогічна ситуація: величина залишків коштів за кредитами у національній валюті зросла з 29,6 млрд. грн. до 35,5 млрд. грн. (мінімальне значення становило 29,6 млрд. грн. у січні 2014 р., максимальне – 35,4 млрд. грн. у жовтні та грудні 2014 р.), а у іноземній валюті – з 11,4 млрд. грн. до 19,7 млрд. грн. (мінімальне значення становило 11,4 млрд. грн. у січні 2014 р., а максимальне – 19,9 у грудні 2014 р.) (рис. 1);

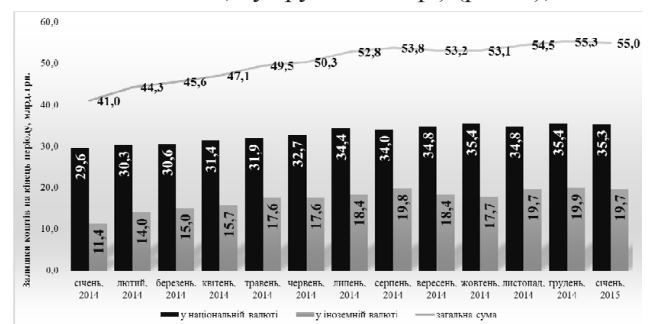


Рис. 1. Кредити, надані депозитними корпораціями (крім НБУ) сільськогосподарським корпораціям [8]

2) сума наданих сільськогосподарським корпораціям нових кредитів не мала сталої динаміки: то збільшувалася, то зменшувалася; найменшого значення показник досягнув у лютому та травні 2014 р. і становив 4,6 млрд. грн., а найбільшого – у жовтні 2014 р. і становив 8,6 млрд. грн; зауважимо, що на

кінець аналізованого періоду сума наданих нових кредитів різко зменшилася у порівнянні з минулим місяцем з 7,5 до 4,8 млрд. грн., що пояснюється зменшенням суми наданих кредитів як у національній, так і в іноземній валюті, на 35,5% та 38,1% відповідно (рис. 2);

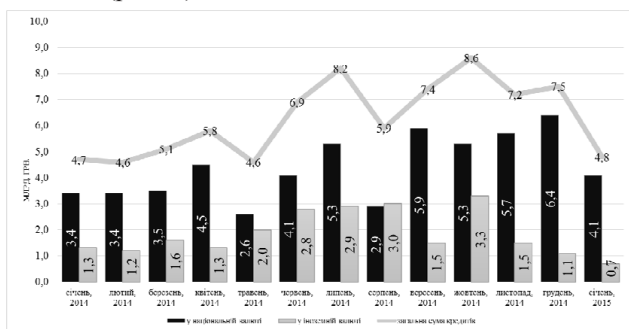


Рис. 2. Нові кредити, надані сільськогосподарським корпораціям [8]

3) процентні ставки за новими кредитами, наданими сільськогосподарським корпораціям коливалися: у національній валюті знаходилися у діапазоні від 17,6% до 21,5%; в іноземній валюті – від 8,1% до 14,1%; в національній валюті найбільший процент ставки за новими кредитами спостерігався у грудні 2014 р. – 21,5%, найменший – у червні 2014 р. і становив 17,6%; в іноземній валюті найбільший процент ставки за новими кредитами спостерігався у грудні 2014 р. – 14,1%, найменший – у лютому 2014 р. і становив 8,1% (рис. 3).

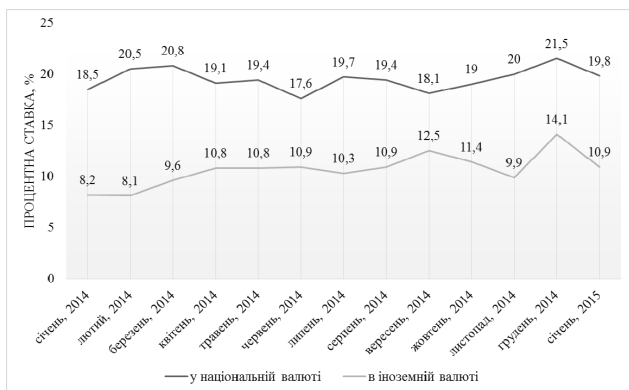


Рис. 3. Процентні ставки за новими кредитами, наданими сільськогосподарським корпораціям, % річних [8]

Спираючись на вищезазначені показники, можна стверджувати, що кредитування сільськогосподарських корпорацій не має стабільності, оскільки процентні ставки за кредитами постійно коливаються та в більшій мірі зростають, ніж знижуються, що спричиняє низький попит на кредитні ресурси у сільськогосподарських підприємств. І, як результат, сільгоспвиробники не реалізують на практиці власні потенційні можливості через брак фінансових ресурсів.

Відсутність доступних фінансових ресурсів ускладнює забезпеченість сільгоспвиробників обі-

говими коштами для покриття розриву в часі між потребою в коштах і періодом сприятливих цін реалізації продукції [1, с. 290].

Банки зазвичай практикують надання короткострокових кредитів, першочерговим об'єктом яких є одержання коштів для придбання пального, отрутохімікатів, запчастин для ремонту сільськогосподарської техніки. Недостатня доступність короткострокових кредитів заважає належному ресурсному забезпеченню багатьох товаровиробників, що є причиною низької врожайності культур в українських сільськогосподарських підприємствах, невисокого рівня їх доходів, низької якості продукції.

Довгострокові кредити банки надають у меншому обсязі на придбання комбайнів для збирання зернових, цукрового буряку, картоплі та оновлення фруктових садів і виноградників, а також на покриття інших виробничо-господарських витрат [5; 7].

З метою удосконалення процесу довгострокового кредитування сільськогосподарських підприємств банкам необхідно:

1. Ретельно оцінювати грошові потоки від інвестиційних проектів, що кредитуються (грошові потоки на сьогодні є основним джерелом погашення довгострокових кредитів у сільськогосподарських підприємствах).

2. Звертати увагу на придатність об'єктів застави з точки зору можливості їх самостійного використання (в аграрному секторі України склалася ситуація, коли об'єкт довгострокового кредитування одночасно виступає об'єктом застави).

3. Здійснювати контроль в процесі супроводу довгострокового кредиту за: цільовим використанням кредиту; фінансовим станом позичальника; станом збереження застави; своєчасністю повернення основного боргу і відсотків; станом реалізації інвестиційного проекту [12, с. 641–642].

Основними стримуючими факторами розвитку ринку кредитних ресурсів в аграрному секторі економіки України є наступні: довготривале зниження кредитної активності банків, орієнтація кредитної діяльності банків на невиробничі галузі, висока ціна кредитів, обмеження терміну довгострокового кредиту 3–5 роками, низький рівень кредитоспроможності аграрних підприємств, відсутність ліквідної застави через високий рівень спрацювання та моральна застарілість основних засобів підприємств аграрної галузі, обмеженість інфраструктури кредитного ринку. Більшість сільськогосподарських підприємств функціонують з низькою прибутковістю, а деякі зі збитковістю, що в свою чергу, ставить під сумнів можливість отримання та повернення ними кредитних коштів [3; 11].

Тож, для подальшого розвитку кредитних відносин між комерційними банками та сільськогосподарськими підприємствами необхідна державна підтримка, яка потребує комплексного підходу та має бути спрямована на:

– поліпшення фінансового стану сільськогосподарських товаровиробників і підвищення на цій основі їх кредитоспроможності через дієвий ціновий

механізм підтримки рівня доходів виробників сільськогосподарської продукції;

– стимулювання зміцнення й укрупнення банківської системи нарощування капіталу та ресурсної бази;

– створення необхідної інфраструктури (аграрного ринку, фонду кредитної підтримки, систем реального страхового захисту виробників сільськогосподарської продукції та іпотечного кредитування під заставу землі, врожаю);

– податкове стимулювання довгострокового інвестиційного кредитування аграрного сектору [9, с. 444].

Одним із головних завдань в державній підтримці фінансово-кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств є удосконалення механізмів застави, вирішення питань захисту прав кредиторів і позичальників, оскільки від доступності кредитних ресурсів для сільськогосподарських товаровиробників значною мірою залежить можливість нарощування обсягів виробництва, розвиток підприємницької ініціативи та підвищення конкурентоспроможності аграрних господарств [5, с. 163].

Висновки. Підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що кредитування сільськогосподарських підприємств має на меті подолання тимчасових труднощів їх потреби у коштах та тяжіє до спеціалізації банків конкретно під фінансові потреби агрокомпаній для досягнення ефективної співпраці та максимального результату від використання позикових коштів аграріями.

За умов відсутності власних джерел фінансування нарощування обсягів виробництва та підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції значною мірою залежить від доступності кредитних ресурсів, ефективне використання яких забезпечить розвиток аграрного сектору економіки та нарощення експортного потенціалу України.

Тож, держава не має бути осторонь проблем кредитування аграрних підприємств, а сприяти його поширенню та стабілізації. В умовах обмеженості бюджетних коштів перспективним є перехід від компенсаційної державної підтримки кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств до гарантійно-компенсаційної.

Література:

1. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році». – К. : НІСД, 2015. – 684 с.
2. Банки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%B8_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8. – Назва з екрану.
3. Бондаренко, Н. В. Проблеми кредитного забезпечення діяльності аграрних підприємств [текст] / Н. В. Бондаренко // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. – 2015. – №87(2). – С. 148–156.
4. Воронкова, А. А. Проблеми банківського кредитування сільськогосподарських товаровиробників в Україні [текст] / А. А. Воронкова, Куцила Л. В. // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/soc_gum/fkd/2008_5/R%201/Voronkova_Kucina.pdf/. – Назва з екрану.
5. Іртишева, І. О. Розвиток кредитних відносин підприємств агропродовольчої сфери [текст] / І. О. Іртишева // Бізнес-навігатор. – 2012. – С. 161–165.
6. НБУ відізав ліцензію Держзембанку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lb.ua/economics/2016/09/27/346330_nbu_otozval_litsenziyu_goszembanka.html. – Назва з екрану.
7. Онисько, С. Парадигми сучасного стану кредитування діяльності аграрних підприємств [текст] / С. Онисько, І. Грубінка, Р. Сомода // Аграрна економіка. – 2015. – № 1–2. – С. 31–38.
8. Статистичний випуск. Кредитування сільськогосподарських корпорацій. Січень 2015 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=72196>. – Назва з екрану.
9. Чеканська, Л. А. Сприяння залученню інвестицій в аграрні підприємства за рахунок кредитування банками [текст] / Л. А. Чеканська // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 1(163). – С. 443–450.
10. Чепелюк, Г. М. Банківське інвестиційне кредитування сільськогосподарських підприємств в Україні [текст] / Г. М. Чепелюк, І. В. Цистан // Фінансовий простір. – 2015. – № 2(18). – С. 122–129.
11. Чехова, І. В. Удосконалення системи кредитування підприємств аграрного сектору економіки [текст] / І. В. Чехова // Економіка України. – 2014. – № 9(634). – С. 74–82.
12. Шацька, З. Я. Проблеми банківського кредитування підприємств агропромислового комплексу [текст] / З. Я. Шацька, І. В. Тимченко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 4. – С. 640–643.

ПРОБЛЕМЫ И ОСОБЕННОСТИ КРЕДИТОВАНИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В УКРАИНЕ

Фоминых В.И.

*старший преподаватель кафедры финансов
субъектов хозяйствования и страхования
Университета таможенного дела и финансов*

Малоок И.А.

*студентка финансового факультета
Университета таможенного дела и финансов*

В статье указаны особенности и проблемы кредитования предприятий агропромышленного комплекса, определена роль кредитных ресурсов в деятельности сельскохозяйственных предприятий. Для оценки состояния кредитования сельскохозяйственных корпораций другими депозитными корпорациями (банками), проанализированы такие показатели, как: общая сумма кредитов и сумма новых кредитов, предоставленных сельскохозяйственным корпорациям, а также процентные ставки по новым кредитам, предоставленным сельскохозяйственным корпорациям в период с января 2014 г. по январь 2015 г. включительно. Указано факторы, сдерживающие развитие рынка кредитных ресурсов в аграрном секторе экономики Украины и потребность в поддержке государством кредитования сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: кредитование, Земельный банк, процентная ставка по кредитам, сельскохозяйственные корпорации, государственная поддержка.

PROBLEMS AND FEATURES OF CREDITING OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN UKRAINE

Fominih V.I.

*Senior Lecturer of Department of Finance
of business entities and Insurance
University of Customs and Finance*

Malook I.A.

*Student Majoring in Finance
University of Customs and Finance*

The article indicates peculiarities and problems of crediting of agricultural enterprises, defines the role of credit in the activity of the agricultural enterprises. To assess the crediting status of agricultural corporations, we analyzed such factors: the total amount of credit and the amount of new loans granted to agricultural corporations, and interest rates on new loans granted to agricultural corporations in the period from January 2014 to January 2015 inclusive. In this article, we say about the factors that hinder the development of the credit market in the agricultural sector of Ukraine. In addition, we note the need of comprehensive government support of agricultural enterprises for agricultural development.

Keywords: crediting, the Land Bank, the interest rate on credits, agricultural corporations, government support.